

מאורעות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 219

מסכת זבחים נ"ה-ס"א

בס"ד, ה' אב תשס"ג

השבוע בגליון

למאחרי השבת בליל הסדר
♦ "אפיקומן" - המצה האחרונה
♦ "חצות" - אין כזה רגע
♦ מדוע אין אוכלים מצה מחצות בלבד ועד הבוקר?
♦ לבכורי מצרים לא היה זמן למות...
♦ הקרבן חזקן ביותר

♦ עד מתי ניתן להתפלל תפילת מנחה
♦ אכילת סעודת ליל הסדר לאחר חצות
♦ שני דיני אכילה בקרבן פסח
♦ הפתרון המבריק של בעל ה"אבני נזר"

♦ תפילה מאחורי וילון עזרת הנשים
♦ לא כל וילון נחשב מחיצה
♦ המסגד בהר הבית - סיבה נוספת לאיסור
♦ הקרבת קרבנות בימינו?
♦ כמה פעמים החמה שוקעת?
♦ המחלוקת לגבי זמן השקיעה

דבר העורך

סיפורה של מיטה

את האוטובוסים של "המקשר", האוטובוסים העתיקים והמקרטעים, אני מכיר מהסיפורים בלבד. אבל, בני הדור ההוא, שנסעו באוטובוסים הללו שהעלו עשן על כל סביבותיהם, מתארים אותם בצבעים חיים כל כך, עד שמבלי משים, אתה לופת את כסאך בידך, כדי להמנע מטלטולי הדרך הקשים. הם גם לא ישכחו לספר על המנוע שהיה ממוקם באמצע האוטובוס ואף שלא תמיד עלה בידו להעלות את האוטובוס על תכולתו במרומי הקסטל, לעולם היה משמיע קולות וברקים, כהוכחה להשתדלותו. חדי הזכרון שבהם, לא ידלגו גם על ספסלי העץ הארוכים שנקבעו בדפנות ה"מכונה" לרווחת הנוסעים. כך או כך, בחודש אב, לפני שנים רבות שירך אוטובוס שכוזה את דרכו בעצלתיים בכבישי הצפון כשהוא נושא על גגו חפץ מוזר ביותר.

☆☆☆

ישיבת "קול תורה" שבשכונת בית וגן בירושלים, חגגה לא מזמן את חנוכתם של בית מדרש וחדר אוכל חדשים ומפוארים. היו ימים, בתחילת דרכה של הישיבה, שראשיה ומייסדיה, הגאון רבי יחיאל מיכל שליוזנר זצ"ל והגאון רבי ברוך קונשט זצ"ל, נאלצו לנהל את ישיבתם בצמחון, וכך, כאשר ביום מן הימים עלם חמודות התדפק על דלת הישיבה, מתוך שחשקה נפשו בתורה, השיב לו הרב קונשט זצ"ל, כי יאות בשמחה וברצון לקבלו לישיבה, אלא, שאזלו ה... מיטות. הבחור פער את פיו בתמהון, אך ראש הישיבה סיבר את אוזניו, כי מצבה הפיננסי של הישיבה בדי רע, חובותיה נמתחו מעל ומעבר לגבולות שמנהלים יכולים להרשות לעצמם, ולא נותר במשרדי הישיבה כסף, אף לא לרכישת מיטה. "בני היקר. אם חשקה נפשך בתורה, מצא מיטה, הנח אותה בישיבה, והצטרף

דף נה/ב הוא עצמו אינו נעשה אלא כפתח פתוח

תפילה מאחורי וילון עזרת הנשים

פסק המהריק"ש (עירך הלחם "א"ח סי' נ"ה סעי' י"ט): "כשיש תשעה במקום אחד ועשירי אחר הוילון שפורסין לצניעות - מצטרף, כך נראה לי". היינו, כאשר תשעה יהודים שוהים בחדר אחד ויהודי עשירי נסתר מעיניהם מאחורי וילון, אזי, אם אותו וילון נפרס בבית לצורכי צניעות בלבד, ולא לצורך חלוקה פנימית של הבית, מצטרף העשירי למניין, וכן פסק ה"משנה ברורה" (סי' נ"ה ס"ק מ"ט, עיי"ש).

לא כל וילון נחשב מחיצה: דין זה, שהמהריק"ש למדו מסברא, אומר ה"פרי חדש" (שם סעי' י"ג), הרי הוא מפורש בסוגיתנו! למדנו בגמרתנו, כי יש לשחוט את קרבן השלמים "פתח אוהל מועד", היינו, יש להקפיד על פתיחת דלתות ההיכל בעת השחיטה בעזרה. והנה, מבארת הגמרא, כי וילון הפרוש בפתח זה "הוא עצמו אינו נעשה אלא כפתח פתוח", ומפרש רש"י (ד"ה "הוא עצמו"): "דלצניעותא בעלמא עביד". הרי לנו, כי מחיצה שלא הוצבה כדי לחלוק את המקום, או לשימוש אחר, כי אם לצניעות בעלמא, אינה נחשבת מחיצה המפסקת בין השוחט לאוהל מועד, ובין העשירי המסתתר מאחורי הוילון, לקהל המתפללים.

דף נה/ב שלמים ששחטן קודם שנפתחו דלתות ההיכל פסולים

המסגד בהר הבית - סיבה נוספת לאיסור הקרבת קרבנות בימינו?

בסוגיתנו מבואר, כי בעת שחיטת קרבן [שלמים, ורוב הראשונים ביארו כי ה"ה כל הקרבנות עיי' תוס' יומא כ"ט א ד"ה "אלא", ולקמן ס"א א ד"ה "קודם", ראב"ד מס' תמיד פ"ג, רשב"א שבועות טו/א ד"ה "הא דאמר"] בעזרה, יש להקפיד, שהדלתות המוצבות בפתח אוהל מועד תהיינה פתוחות. מדברי הגמרא עולה, לכאורה, כי פתיחת הדלתות היא תנאי להקרבה. והנה, בהמשך המסכת (סב/א) נלמד, כי "מקריבין אף על פי שאין בית", וכן פוסק הרמב"ם (הל' בית הבחירה פ"ו הל' ט"ו). הרי, שלא זו בלבד שאין צורך בדלתות פתוחות, אלא ניתן להקריב קרבן אפילו בהעדרן המוחלט?

שתי סיבות לפתיחת דלתות אוהל מועד בעת השחיטה: שאלה זו הועלתה על ידי הרשב"א (שבועות טו/א), אשר השיב בקצרה: "שדוקא בזמן שהיה הבית קיים, שיש פתח - יש דלתות". את דבריו ניתן לפרש בשני אופנים. **ניתן לומר,** כי דין פתיחת הדלתות מותנה בקיומו של אוהל מועד. **מאידך,** ניתן לפרש, כי פתיחת הדלתות אינה מטרה בפני עצמה, כי אם למנוע חציצה בין מקום השחיטה למקום ההיכל. מעתה, אף בהעדרו של בית המקדש, אי פתיחת הדלתות, שאינן קיימות, אינה מונעת את הקרבת הקרבנות כל עוד רואים ממקום השחיטה את מקום ההיכל (עיי' "זבח תודה").

מבנה שאינו אוהל מועד, חוצץ? ההשלכה ההלכתית בין שני הסברים אלה, באה לידי ביטוי במקרה שקיים מבנה, שאינו אוהל מועד, החוצץ בין מקום המזבח למקום ההיכל,

לעילוי נשמת

הר"ר אלעזר ישראל

מי-זהב ז"ל

ב"ר אברהם ז"ל

נלב"ע ד' באב תשל"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י ידידיו משפחות

מנחם, גבריאל ואוריאל מי-זהב שיחי

לעילוי נשמת

הר"ר

משה בורנשטיין ז"ל

ב"ר צבי הלוי ז"ל נלב"ע ה' אב תשנ"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י ידידיו חתנו ובתו

הר"ר יעקב ז'ו"ר מרת רינה בר שיחי

- סביון

לעילוי נשמת

הבחור

ר' חיים הלל בקשט ז"ל

ב"ר אהרון שיבלחט"א נלב"ע ט' אב תש"ן

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י הוריו ידידיו

הר"ר אהרון וזוגתו מרת ציפורה בקשט שיחי

- פתח תקוה

כפי שבימינו, בעוונותינו הרבים, בנוי מסגד במקום זה. אם פתיחת הדלתות מותנית בקיומו של אהל מועד, אין בניין זה מהווה מניעה להקרבת קרבנות. אך אם פתיחת הדלתות נועדה למנוע חציצה, בניין זה חוצץ גם חוצץ. מובן מאליו, כי בכל מקרה, אין להקריב קרבנות בימינו, ואין צורך להאריך בדבר (ראה בהרחבה בשו"ת "ציץ אליעזר" חלק י"ב סי' מ"ז).

בשם הרב מברסק זצ"ל מוסרים (עיי' בהגהות הגר"ד אילן שליט"א על הרשב"א שם), כי הוכיח, ששני ההסברים תקפים - יש לפתוח את דלתות אהל מועד, הן כדי שלא יחצצו בין מקום השחיטה להיכל, והן משום שיש דין מיוחד לפתוח את דלתות אוהל מועד. שהנה, מן הגמרא (יומא סב/ב) עולה, כי גם על השוחט בתוך ההיכל מוטל לפתוח את דלתותיו. חציצה, אין כאן. ברור, איפוא, כי קיים גם דין מיוחד לפתוח את דלתות אהל מועד, אם הן קיימות [ועיי' ש שתמה על ה"מנחת חינוך" מצווה קמ"א, שכתב שכשר].

דף נו/א מנין לדם הקרבן שנפסל בשקיעה

כמה פעמים החמה שוקעת?

כולנו מכירים את שיטת רבינו תם, אשר הנוהגים לפיה מסיימים את תעניתם בשעה שרבים כבר סועדים את ליבם. סוגייתנו מהווה ציר נכבד לדיון מהותי זה ב"שקיעת החמה". תחילת הדברים בדברי גמרתנו, כי דם קרבן שלא נזרק על המזבח נפסל בשקיעת החמה.

כידוע, זמן תפילת מנחה הוא עד הערב (ברכות כו/א), אלא, שבגמרא לא התפרש "ערב" זה אימתי הוא. יש מן הראשונים (תלמידי רבינו יונה ברכות שם) שכתבו, כי מאחר שתפילת המנחה היא כנגד קרבן תמיד של בין הערביים (ברכות שם), ובסוגייתנו מבואר, כי דם הקרבנות נפסל בשקיעת החמה, הרי שסוף זמן תפילת המנחה, הוא ב"שקיעת החמה". משהגענו למסקנה, כי "עד הערב", היינו, עד "שקיעת החמה", כל שנותר לברר הוא אימתי "שקיעת החמה".

המחלוקת לגבי זמן השקיעה: ובכן, בנושא זה נחלקו גדולי הדורות. לדעת הגאונים (שו"ת מהר"ם אלשקר סי' צ"ו), "שקיעת החמה" הוא הזמן שבו כדור החמה שוקע [ולאחר מכן בין השמשות, היינו, ספק לילה לדעת רבי יהודה, עיי' שבת לד/ב עיי"ש]. אולם, לדעת רבינו תם שתי שקיעות יש. האחת, כאשר גוף השמש נסתר מעינינו. והשניה, זמן רב אחר כך (ראה "מגיד משנה" הל' שבת פ"ה הל' ד' ועוד), ובלשון בעלי התוספות (ד"ה "מניין") "תחילת שקיעה" ו"סוף שקיעה". עד השקיעה השניה, לשיטתו, הרי זה יום גמור, אף שהשמש שקעה זה מכבר. לדעתו, כאשר חז"ל אמרו "שקיעת החמה", כוונתם לשקיעה ראשונה, וכאשר הם התבטאו בלשון "משתשקע החמה", כוונתם לשקיעה השניה. ואכן, את גמרתנו בה מבואר, כי הדם נפסל בשקיעת החמה, מפרש רבינו תם, כי הוא נפסל ב"שקיעה השניה" (ספר הישר שבת קפ"א, בדפוס חדש סי' רכ"א בספר "הרוקח" סי' נ"א). - איננו נכנסים כעת לשאלה מתי היא ה"שקיעה השניה", שהיא נידון ארוך בפני עצמו.

ואילו בעלי התוספות (שם) נקטו בשיטה מעניינת. ברור, הם אומרים, כי שקיעת החמה היא ב"שקיעה השניה", אך דם קרבן התמיד נפסל כבר בשקיעת החמה הראשונה. [עיי' "שיטה מקובצת" שכתב כן בשם ר"ת. אך כבר הקשה בספר "אור המאיר", פ"ב סי' א', שמדברי ר"ת בספר הישר הנ"ל מוכח שאינו סובר כן].

עד מתי ניתן להתפלל תפילת מנחה: מעתה, לשיטת הגאונים, יש לסיים את תפילת מנחה עד שקיעת כדור החמה, ואילו לשיטת רבינו תם, ניתן לסיים תפילה זו עד ה"שקיעה השניה". ואילו בעלי התוספות, אף שהם סוברים כרבינו תם, יתכן שישורו כי יש לסיים את תפילת המנחה עד ה"שקיעה הראשונה", שכן, תפילת המנחה היא כנגד תמיד של בין הערבים, והם הרי סוברים, כי לא ניתן לזרוק את דמו של קרבן התמיד לאחר ה"שקיעה הראשונה" (וכדברי תלמידי רבינו יונה).

להלכה, כתב ה"משנה ברורה" (סי' רל"ג ס"ק י"ד): "לכתחלה, צריך כל אדם לזהר להתפלל קודם שקיעת החמה דוקא, דהיינו, שיגמור תפלתו בעוד שלא נתכסה השמש מעיניו ומוטב להתפלל בזמנה ביחידות מלהתפלל אחר כך בצבור". [ראוי לציין את דברי ה"לבוש", שם, שדעתו, כי מניין שעות היום הוא מהנך החמה עד השקיעה, ולפי זה אין להתפלל מנחה לאחר שקיעת החמה, על אף שדעתו כרבינו תם. וכבר תמה על כך ה"מנחת כהן", ועיי' בספר "משנת אליהו", להגרא"א מישקובסקי זצ"ל, פסחים סי' ט"ז].

דף נו/ב ואינו נאכל אלא עד חצות

אכילת סעודת ליל הסדר לאחר חצות

במשנתנו נאמר, כי "הפסח אינו נאכל... אלא עד חצות" הלילה, וגמרתנו מבארת, כי משנה זו היא כדעת רבי אלעזר בן עזריה, אך לדעת רבי עקיבא, מן התורה קרבן הפסח נאכל עד עלות השחר [ורבנן הם שהגבילו את אכילתו עד חצות, כהוראתם לגבי יתר הקרבנות, כדי להרחיק את האדם מן העבירה, שלא יגלוש באכילתו לזמן האסור באכילה].

שני דיני אכילה בקרבן פסח: הגאון רבי מאיר שמחה מדווינסק זצ"ל, בעל ה"אור שמח" (הל' חמץ ומצה פ"ו הל' א') מחדש, כי גם לדעת ר"א בן עזריה, מן התורה רשאי אדם לאכול

אלינו לשקוד על דלתות התורה והעבודה", סיים ראש הישיבה.

מספר שעות אחר כך, עשה הבחור את דרכו לצפון הארץ, אל ביתו. סיפר להוריו את המתרחש עמו, וכעבור זמן לא רב, יצא את הבית כשעל גבו "מיטת סוכנות", שהוא קיבל מן השלטונות בעת עלייתו לארץ ישראל. מיטות מסוג זה פיארו את בתיהם של רבים מסבינו. אלו היו מיטות ברזל כבדות, מוצקות וגדולות, שלשבחן ניתן לומר, כי מעולם לא נשברו.

בקושי רב תמנן מיועדנו את דרכו ברחובות עירו לעבר תחנת ההסעות, ובהגיע האוטובוס, העמיס את המיטה על גגו של האוטובוס, ובטרם החל הנהג בנסיעה, הזדרז הבחור, נכנס לתוך האוטובוס, פתח את חלון הברזל שבגגו, ואחז בידיו את כרעי המיטה. מן הצפון עד... ירושלים. שעות ארוכות עמד הבחור, שאהבת התורה יקדה בליבו בלא מיצרים, כשידיו מאובנות אל על, אצבעותיו האדימו מן המתכת הלוהטת, כפות ידיו נצרבו בחום השמש, זרועותיו התחכחו ללא הרף במסגרת החלון המהבילה, שריריו רעדו ממאמץ, והוא, פניו לירושלים עיר הקודש, ללמוד תורה.

סוף סוף, לאחר שעות ארוכות ומייגעות הופיע האוטובוס בשערי ירושלים ועל גגו המיטה. ברחוב קינן ג'ורג כיבה הנהג את המנוע האומלל, והודיע על סיום הנסיעה. בימים ההם לא היתה תחבורה מסודרת ממרכז העיר עד לשכונת בית וגן. בלא אומר ודברים, תפס הבחור את מיטת הסוכנות, העמיסה על גבו, היטיב את אחיזתו במזוודתו, ויצא אל הדרך. הולכים ללמוד תורה.

בערב היום, נראתה דמות צנומה בפתח ישיבת קול תורה, ועל גבה מיטה ענקית. הוא הגיע אל המנוחה ואל הנחלה.

הרב מ. א. ה"ו מירושלים, ששיגר אלינו מעשה זה, המסופר על ידי הגאון רבי יצחק הקר שליט"א, מר"י גרודנא ישמח משה, הוסיף וציין, כי "בחור עם המיטה", הפך ברבות השנים לתלמיד חכם מופלג, ועדיין הוא מתגורר בקרבת הישיבה שבה למד תורה במסירות.

דומה, כי אף אם אנו חשים שלעשיית מעשים מעין אלו דרושה נחישות, אהבת תורה ויראת שמים בדרגה גבוהה, יש לשאוב לקח ומוסר מאורח חייהם של אותם אנשים רגילים למראה, שאהבת התורה שפיעמה בהם המריצתם לפעולות ומעשים מעוררי השתאות.

.....
המנונין לזכות את הרבים בסיפור מעיין,
או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,
מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי,
וזמן נפרסם זאת בע"ה בפור זה.

כתובתנו: תד. 471 בני ברק פקס: 03-570-67-93

.....
בברכת התורה העורך

פנינים

דף נו/א בחצר אהל מועד

הדלקת המנורה בחצר?!

מבואר בסוגייתנו, כי חצר בית המקדש, היא העזרה. מכאן יש לתמוה על האמור ב"על הניסים": והדליקו נרות **בחצרות** קדשן, הלא הדלקת המנורה מתבצעת בהיכל ולא בעזרה?

נראה, שאכן הדליקו בחצר ורק לאחר מכן הכניסו את המנורה פנימה, שהרי הדלקה מעין זו כשרה היא (רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ט הל' ז'). ומדוע עשו כך? משום שהיו טמאים ורצו למעט בכניסה להיכל בטומאה... (טעמא דקרא"א חנוכה).

דף נז/ב ראב"ע היא

מנהג המקום

מאחר שרבי אלעזר בן עזריה סובר שפסח נאכל עד חצות בלבד, מדוע היה מיסב ביציאת מצרים עם שאר החכמים עד שהגיע זמן קריאת שמע של שחרית באותו ליל סדר מפורסם המסופר בהגדה?

הסתייגות זצ"ל השואל זאת, משיב, כי מוזכר שם שהיו מסובין "בבני ברק". בני ברק עירו של רבי עקיבא היא, ולפיכך נהג כמנהג המקום! ("קהילות יעקב" ברכות ב/א).

דף נח/א עצי תאינה יפים

חובת הכרת הטוב

בגמרתנו נאמר, כי נטלו "עצי תאינה יפים לסדר מערכה שניה של קטרת".

רש"י מפרש (ד"ה "עצי תאינה יפים"): "וטעם אגדה הוא שבו היתה תקנה לאדם הראשון ויעשו להם חגורות", ולפיכך, נטלו דווקא עצי תאנה.

בא וראה גודל מעלתה של הכרת הטוב, שח לתלמידיו הגאון רבי משולם דוד סולובייצ'יק שליט"א, ראש ישיבת בריסק. התאנה גרמה מיתה לאדם ולכל זרעו עד סוף הדורות כולם, ואף על פי כן - אנו מכירים לה טובה על שממנה נעשו החגורות!... ("שי לתורה, ר"ה י"כ רמ"ב).

דף נט/א מקטירין קטורת במקומו

קטורה - באפך

משה רבינו בירך את בני שבט לוי (דברים לג/ו): "ישימו קטורה באפך וכליל על מזבחך".

"**כליל** על מזבחך", היינו קרבנות, שקרבין על המזבח בלבד. ואילו הקטורת, שאינה זקוקה למזבח, כאמור בסוגייתנו: "מקטירין קטורת במקומו", עליה בירך "קטורה באפך"... ("תורת זאב", זבחים).

דף ס/א מזבח אבנים שעשה שלמה תחת מזבח הנחשת

בית המקדש - על ידי נבואה!

שלמה המלך בנה מזבח אבנים חלף מזבח הנחשת. ה"חתם סופר" זצ"ל שואל, מהיכן שאב שלמה המלך היתר לשנות את מבנה המזבח וכלים נוספים. אמנם, הדבר היה על פי נביאים, כאמור לקמן (סב/ב), אולם, הלא אין משנים ממצוות התורה על פי דברי נבואה?

ה"חתם סופר" זצ"ל עונה: "אבל האיר ה' יניי", שכל זה רמוז בפסוק (שמות כה/ט) "ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשה". והכוונה היא, כי כפי שהמשכן נעשה על ידי המראות שאני מראה אותך, כך תעשו לדורות (רש"י), על ידי מראה נבואה שתבוא. אף שבשאר מצוות אין נביאים לנביא לחדש אפילו כל שהוא - כאן נמסר מראש שבניין הבית, צורתו, וצורת כליו, תקבע תמיד על ידי 'ככל אשר אני מראה'!...

דף סא/א קודם שיעמידו לו את המשכן

מחירו של המשכן

הקמת המשכן, היתה פעולה פשוטה או פעולה מסובכת?

חשוב הנדסי שנעשה לאחרונה, על ידי יהודי יקר בשם ר' רפאל חג'בי ה"ו העלה, כי משקל כל קרש היה 1140.4 קילו! כדי לידע את משקלם הכולל של הקרשים, יש להכפיל את המספר בארבעים ושמונה. ואכן, ברש"י (שמות לט/לג) מובא, שהקמת המשכן היתה קשה על משה רבינו מפני כובד הקרשים.

קרבן פסח לאחר חצות, אלא, שלדעתו את מצוות אכילת "בשר הפסח" יש לקיים עד חצות בלבד. כלומר, שני דינים שונים יש בקרבן פסח. א. מצוות אכילת קרבן, ככל הקרבנות, היינו: על בעל הקרבן מוטלת החובה שהקרבן ייאכל, גם אם לא על ידו. ב. מצוות אכילת בשר פסח, היינו: מצווה על כל יהודי לאכול **בעצמו** מבשר קרבן הפסח. לדעת ר"א בן עזריה, את מצוות אכילת בשר הפסח יש לקיים עד חצות, אך דין "אכילת הקרבן" אינו פורח בחצות. הא ראייה, כי קרבן פסח נחשב "נותר" [בשר קרבן שנותר מעבר לזמן הקצוב לאכילתו] **רק בבוקר!** (ועיי' "זבח תודה", וע"ע בכל זה עוד מ"מ וציונים באוצר מפרשי התלמוד פסחים קפ/ב).

נחלקו הראשונים (עיי' "זבח תודה" כאן שציין את שיטות הראשונים), אם הלכה כר"א בן עזריה או כרבי עקיבא. לגבי אכילת האפיקומן, ה"שולחן ערוך" (א"ח סי' תע"ז סעי' א') פוסק: "ויהא זהיר לאוכלו קודם חצות". זאת, מאחר שהוא נאכל זכר לקרבן הפסח, ויש לחשוש לדעת הראשונים הפוסקים כדעת ר"א בן עזריה, שזמן אכילת הפסח הוא עד חצות ("ביאור הלכה" שם) [ועיי' שם ב"משנה ברורה" ס"ק ו' ש"ש כזית ראשון צריך לאוכלו קודם חצות. ואם איחרו בדיעבד יאכל ולא יבדק על אכילת מצה].

מאחר שאין לאכול מאומה לאחר האפיקומן, כדי שלא יכלה טעם המצה מן הפה, מאחרי השבת, שמאריכים בסיפור יציאת מצרים, אינם מספיקים ליהנות מכל מטעמי החג, משום שלפני חצות הם מזדרזים לאכול מן האפיקומן וסעודתם מסתיימת בכך.

הפתרון המבריק של בעל ה"אבני נזר" למאחרי השבת **בליל הסדר**: בעל ה"אבני נזר" זצ"ל (שו"ת א"ח סי' שפ"א), הגה רעיון חדשני, שלפיו ניתן להמשיך לאכול גם לאחר אכילת האפיקומן. לדבריו, יש להקפיד על השארת טעם המצה בפה, רק בזמן שניתן עדיין לקיים את המצווה, היינו: לר"א בן עזריה עד חצות ולרבי עקיבא עד עלות השחר, אך לאחר שחולף זמן זה, ניתן לאכול כל מאכל, כפי שאין חולק על כך, שבבוקרו של יום טוב ניתן לאכול כל מאכל בלא חשש שמא יפוג טעם האפיקומן. מעתה, טרם חצות, יכול הסועד ליטול את האפיקומן ולהכריז, כי אם הלכה כדעת ר"א בן עזריה, הוא מבקש לקיים כעת את המצווה, ואם הלכה כדעת רבי עקיבא, הוא אינו מתכוון לקיים את המצווה. או אז, יאכל את המצה וימתין עד שתחלוף שעת חצות, ויהא רשאי להמשיך לאכול ככל שיחפוץ. זאת משום, שאם זמן אכילת אפיקומן תם בחצות, פג חיובו לשמר את טעם המצה בפיו. ואם זמן אכילת אפיקומן תם בעלות השחר, הרי התנה במפורש שאם הלכה כן, אכילתו אינה לשם מצווה ולפני עלות השחר יאכל שוב מצה לשם מצווה.

"אפיקומן" - המצה האחרונה: הגרי"ז מבריסק זצ"ל (הגדה מבית לוי עמ' ו') טען, כי אם אמנם יש להקפיד על השארת טעם המצה בפה רק באותו זמן שניתן לקיים בו את המצווה, שוב אין כל צורך בתנאי. זאת, מאחר שמצת "אפיקומן" היא המצה האחרונה שאדם אוכל בזמן המיועד למצווה. כלומר, עליו להקפיד שהדבר האחרון שייאכל על ידו בזמן המיועד למצווה, יהא מצה. מעתה, משאכל זה מצה טרם חצות והמשיך לאכול לאחר חצות, הרי שלדעת ר"א בן עזריה כבר יצא ידי חובה, ואילו לדעת רבי עקיבא, המשך אכילתו מגלה כי המצה שאכל לא היתה הדבר האחרון בסעודתו, וממילא הוא אינו מחוייב לשמר את טעמה של מצה סתמית... [דברי הגרי"ז הם ע"פ דברי הרמב"ם. אמנם, לפימ"ש הרא"ש שאפיקומן הוא זכר לפסח, וכן פסקו הטור וה"שולחן ערוך" א"ח סי' תע"ז סעי' א', ולפי"ד ודאי שיש מקום לתנאי. ועיי' גם ב"משנה ברורה" סי' תע"ב ס"ק כ"ב, שאין לאכול מצה אחר אפיקומן].

דף נז/ב רבי אלעזר בן עזריה אומר... מה כאן עד חצות

"חצות" - אין כזה רגע

במאמר הקודם עסקנו במחלוקת רבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא, עד מתי יש לאכול את בשר הפסח. לדעת ר"א בן עזריה עד חצות, ולדעת רבי עקיבא עד עלות השחר. בגמרא מבואר, כי ר"א בן עזריה למד כן מ"הקש", שכן, במכת בכורות, שאירעה בחצות, נאמר (שמות יב/ב) "בלילה הזה", ואף בקרבן פסח נאמר (שמות יב/ח) "בלילה הזה", הרי שבחצות תם זמן אכילתו של קרבן הפסח.

לכאורה, כשם שבכורי מצרים מתו "בחצות" בדיוק, מן הדין, שגם אכילת קרבן פסח תהא "בחצות" בלבד. אולם, כותב בעל ה"נודע ביהודה" (צל"ח ברכות ט/א), מאחר שאיש אינו מעלה על דעתו שניתן לאכול כזית בשר בזמן "חצות" בלבד, הבינו חכמים שבדרשה זו התורה ביקשה להפריד בין שני חצאי הלילה ולקבוע כי אחד מהם בלבד ראוי לאכילת קרבן פסח.

מדוע אין אוכלים מצה מחצות בלבד ועד הבוקר? עדיין יש לברר, מניין לחכמים שחציו הראשון של הלילה הוא הוא הראוי לאכילה, שמא יש לאכול את בשר הפסח מחצות ואילך דווקא. ובכן, אומר הצ"ח, יש לדעת אל נכון את כל הנתונים שעליהם מבוסס חיוב אכילת בשר הפסח בליל הסדר, או אז שאלה זו תתמוסס מאליה.

מן הפסוק (דברים לו/ט) "תזבח את הפסח בערב כבוא השמש", דרשו חז"ל (ברכות ט/א) -

"בערב אתה זובח, וכבוא השמש אתה אוכל". כלומר, אין עוררין על כך, כי עם תחילת הלילה חלה מצוות אכילת בשר הפסח. הנידון הוא, איפוא, מתי פגה המצווה, ועל כך נסוב הפסוק "בלילה הזה", ממנו למדים כי זמן האכילה מוגבל עד חצות.

לבכורי מצרים לא היה זמן למות משעסקנו ב"חצות", נציין את השאלה המפורסמת, הרווחת בבתי המדרשות, מתי מתו בכורי מצרים? הרי כאשר נחצה חפץ יונחו לפנינו שני חלקים, ואין חלק שלישי שנמצא בין שני החצאים. מעתה, גם אין רגע מסוים שניתן לכנותו "חצות", כי לכשנמצאנו, נחצה גם אותו לשניים... כיצד, אם כן, מתו בכורות מצרים "בחצות", אחר שנוכחנו כי אין רגע שכזה?

לא צריך זמן כדי למות: הגאון רבי שמעון משה דיסקין זצ"ל ("אהל יהושע" פרשת בא שם) השיב על כך בחידוד נאה. אכן כן, אין רגע המכונה "חצות", אך גם אין רגע שבו מתים. כלומר, מיתה אינה תהליך, כי אם מציאות. עד רגע פלוני אדם היה חי, ומן הרגע שלאחר מכן היה מת. מעתה, כאשר נאמר בתורה שבכורי מצרים מתו בחצות, הכוונה היא לכך, שעד חצות הם חיו, נשמו ובעטו, וברגע שלאחר חצות, כבר היו מוטלים כדומן על פני השדה.

דף נט/א הא איזקון להו

הקרבת הזקן ביותר

בסוגייתנו נאמר, כי אם נותרו קרבנות שהוקדשו בסוף תקופת בית ראשון ולא הספיקו לעלות על מזבח ה', הרי שלא הקריבום בבית שני, משום שזקנים בשנים היו וקרבת זקן פסול להקרבה.

על קרבנות אחרים, זקנים לא פחות, מספרים בעלי התוספות בסוגייתנו (נט/ב ד"ה "הא איזקון להו"), הלא הם הפרים שנשאו את ארון ה' במדבר והוקרבו בבית המקדש ארבע מאות ושמונים שנה אחר כך. לדעת בעלי התוספות הדבר התאפשר משום הוראת שעה מיוחדת, שכן, קרבן "זקן" פסול להקרבה (בכורות מא/א). אולם, לדעת הרמב"ם (עיי' "משנה למלך" הל' איסורי המזבח פ"ב הל' ו'), בהמה זקנה פסולה להקרבה משום תשישותה, אך אם כחה במותניה, ראויה היא להקרבה [עכ"פ מדאורייתא, עיי' ש].

זקנה היא מושג יחסי: ה"שפת אמת" זצ"ל כותב, כי זיקנה היא דבר יחסי. בן אדם בן שמונים נחשב זקן, משום שרוב שנותיו חלפו. לעומת זאת, אדם הראשון, בגיל שמונים היה בתחילת חייו. לפיכך, פרים אלו שהשתנה טבעם להאריך ימים ושנים, לא נחשבו זקנים גם לאחר ארבע מאות ושמונים שנה, ואילולי שחטום, יתכן שהיינו רואים אותם עוד בימינו אנו, וממילא, לכל הדעות הם לא נחשבו "זקנים".

במשנה (אבות פרק ה' משנה ו') נאמר: "עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות... ואילו של אברהם אבינו". היו שהסיקו מכך, כי אילו של יצחק הוא הקרבן ה"זקן" ביותר בעולם, שכן, הוא הוקרב בהר המוריה אלפיים שבעים וארבע שנים לאחר ערב שבת בין השמשות של בריאת העולם. מדוע היה עליו להיבדל בבין השמשות ולא בראו הא-ל עם שאר אחיו בערב שבת לפני הצהריים? בספר "פניני קדם" (פרשת וירא) מביא פרפרת נאה בעניין זה, בשם בעל "מצודת דוד" על אגדות הש"ס, האומר, כי לפני חטא האכילה מעץ הדעת, לא ירד מוות לעולם. אך לאחר שאכלה חווה מעץ הדעת, ונתנה לאישה ולכל בעלי החיים (רש"י בראשית ג/ו), ירדה מיתה לעולם. לפיכך, נברא אילו של יצחק לאחר מעשה זה, כדי שיימנע מאכילת עץ הדעת ולא תחול עליו קללת המיתה.

אלא, שכאשר נעייין בפירושו למשנה של רבינו עובדיה מברטנורה, ב"מגן אבות", פירושו של הרשב"ץ על מסכת אבות (שם) ובשאר המפרשים, נמצא, כי אילו של יצחק לא נברא כלל בערב שבת בין השמשות, אלא באותה שעה נגזר עליו להאחז בסבך בקרניו, כדי לשמש תחליף ליצחק!

מכל מקום, יש לציין את האמור בזוהר הקדוש (פרשת וירא דף קכ/ב), כי עשרת הדברים שנמנו במשנה (שם) כמי שנבראו בין השמשות, לא נוצרו במועד זה, אלא באותה שעה נברא הכח הרוחני אשר היווה את הבסיס להיווצרות הגשמית של בריאה זו לאחר שנים.

לעילוי נשמת

ה"ר גרשון ב"ר בצלאל ז"ל ה"ר יהודה ב"ר אליהו ז"ל ת.נ.צ.ב.ה. הונצחו ע"י משפחותיהם

למנויים, תרומות והנצחות ובכל ענין
טל. 03-6160657

כתובת המערכת: רח' הרב וגמן 1 (פינת חתם סופר 5) ת.ד. 471 בני ברק טל 03-6164725 פקס 03-5780243
למנוי בדואר אלקטרוני meorot@meorot.co.il

חישוב נוסף שערך העלה, כי המשקל הכללי של המשכן כולו הגיע לכדי 340 טון, ועלות החומרים כיום היא 293 מיליון דולר...

דף סא/ב ואש שירדה בימי שלמה לא נסתלקה

החידוש שבנס חנוכה

יש מקשים: מה נתייחד בנס חנוכה, בו דלקה המנורה שמונה ימים, הרי נאמר במדרש, כי המנורה שבמקדש דלקה באופן קבוע?

הסביר הגר"י וייס זצ"ל, בעל ה"מנחת יצחק": יש לשים לב לדברי גמרתנו, כי האש שעל המזבח ירדה מהשמים ולא נסתלקה [עיי"ש שהוכיח שלא נסתלקה אף בימי בית שני, אלא שמימי מנשה היתה בדרגה פחותה יותר כאמור כאן]. מאש זו לקחו להדליק את המנורה (ראה תמיד פרק ו' ובפירוש הרע"ב). מה פלא, איפוא, שתדלק על המנורה אש שמימית זו, הבוררת על המזבח מאות שנים ברציפות בלא לכבות? אלא שכל זה טוב ויפה בימים כתיקונם. אך כאשר שיקצו מלכי יון את המזבח, וודאי שנסתלקה האש. נמצא, איפוא, שהאש שתדלקה שמונה ימים על המנורה, לא מאש שמימית זו היתה, אלא מאש של מטה - זו ודאי רבואת! ... ("מנחת יצחק", מועדים).

לעילוי נשמת

הילד אליעזר וידר ז"ל

בן הר"ר דב שיבלחט"א

נלב"ע כ"ז תמוז תשמ"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

הר"ר אברהם משה בליטנצל ז"ל

בן הר"ר יהודה אריה ז"ל

נלב"ע י"א אב תשמ"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י נכדו ידידינו הר"ר שאול חסידיאל ומשפ' שיחיו בני ברק

"מאורות הדף היומי"

בית המדרש למגיד שיעור דף היומי, סוכטשוב

גבאי בתי הכנסת

אם אתה מעוניין

לייסד שיעור תורה

ולהרחיב את שעות פעילות

ביהכ"ס ניתן לפנות למשרדי

"מאורות הדף היומי"

טל. 03-6164725

או בפקס. 03-5780243

נקודות הפצה בחו"ל

ארצות הברית: ניתן לקבל את הגליון

"מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית

מידי שבוע-בדואר לפרטים בטל. 718-253-6218

ניו יורק: משה' פרי 201-871-5850

לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880

אנגליה: לונדון: יחזקאל אברט 020-776402928

מנצ'סטר: שמואל קאהן 0161-2744160

קנדה: מונטריאל: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160

טורונטו: הר"ר דניאל כאהן 416-182-3848

אוסטרליה: הר"ר יחזקאל בראון 613-95300217

ישראל: ירושלים: יעקב טייטלבוים 0475-265759

ברזיל: הר"ר יהושע פסטרנק 011-30513955

ונצואלה: הר"ר סעדיה שוקרון 052-66-25 (0058212)

מכסיקו: הרב שאול מלאה 052-2555 (0052555)

צרפת: הר"ר יהודה בוינגר 333-88140301

שווייץ: הר"ר רפאל מוסבכר 014620030